

משרד החינוך

Art & Crafts

סביב

מעגל השנה

אמנות במחוז החרדי

מרכז פסגה חרדי - ירושלים
למוד על מנת למה!

איצוב ואריכה: יעל וורצמן
yaelieart@gmail.com

דבר המפקחת:

הגב' נאוה כהן

מוגשת לכם בזאת חוברת רעיונות והדרכה ליצירות אמנות שתוכננו בהתאם למעגל השנה היהודי, המוגשים בצורה המקצועית והמתרימה ביותר.

ללימודי אמנות חזותית במסגרת בית הספר תועלת רבה, מחקרים בישראל ובעולם מוכיחים כי שיעורים אלו תורמים רבות להתפתחות החשיבה והיכולות הרגשיות, החברתיות והמילוליות של התלמיד. חידוש חזותי נאות, צמצום פערים לימודיים, ניצול משאבים בצורה מושכלת ולמידה טובה ומעמיקה יותר. זוהי יוזמה ראשונית להנגשת לימודי אמנות שתוביל כל תלמיד לטיפוח אישי, העצמה, פיתוח חשיבה יצירתית ואפשרות ייחודית לממש כישרים ויכולות.

הערכתי המלאה למדריכות המסורות יעל וורצמן ורבקה פרומר על עבודתן המקצועית בכל השנה ועל חוברת זו בפרט.

התודה לבורא עולם שזיכנו,
ולצוות פסג"ה ירושלים: המנהלת רבקה קמינצקי והסגנית אפרת צדוק
שליוו ותמכו בתהליך הוצאת החוברת, מן הכח אל הפועל.
תודה מיוחדת לגב' שרי פישר מעיריית ירושלים.
לגב' יהודית דיקמן על ההגהה המקצועית, באהבה רבה ובסבלנות אין קץ.
ולמורה רבקה פרומר המורה לאמנות על העצות והניסיון הרב מהשטח.

חודשים:

אלול ותשרי

נקדים ונאמר ש...
הטכניקה ליצירה הבאה נקראת:

מיקרוגרפיה

אמנות הצ'יור באותיות

חומש צנעא, תימן, שנת 1469.
כתב היד שמור בספרייה הבריטית

מיקרוגרפיה - מונח ביוונית שפירושו בעברית לכתוב קטן, שהושאל לשמה של אמנות יהודית ייחודית, היוצרת את קווי המתאר של עיטורים בכתיבה זערורית. טכניקה זו מוכרת כבר למן האלף השני לפנה"ס.

כתבי יד עבריים של התנ"ך מעוטרים לעתים קרובות במיקרוגרפיה. האמנים בשיטה זו יוצרים תמונות על ידי כתיבה ידנית של הטקסט הטקסטים ששימשו ליצירת המיקרוגרפיה נלקחו בדרך כלל מהתנ"ך.

הדוגמאות המוקדמות ביותר לעיטורים במיקרוגרפיה מצויים כבר בכתבי היד המזרחיים המוקדמים ביותר ששרדו. אלו מעוטרים בעיצובים גיאומטריים הכוללים מבנים, בעיקר קשתות.

(מתוך מאמרה של ד"ר דליה - רות הלפרין הספרייה הלאומית).

יצירת כרטיס ברכה

הכנות מקדימות:

מדפיסים תמונה של תפוח / רימון רק בקו מתאר (קונטור).
מדפיסים מגוון איחולים וברכות לשנה החדשה.

חומרים נדרשים:

עלונים צבעוניים ומגזינים.

דבק

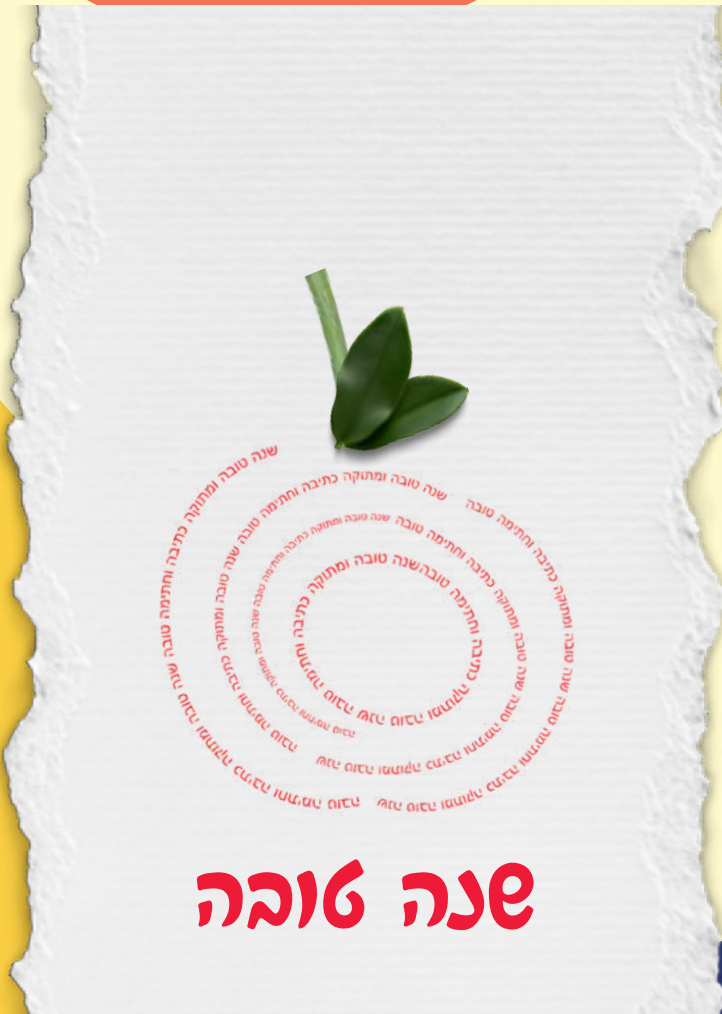
מספריים.

שמיניות בריסטול צבעוני.

גוזרים את האיחולים ומדביקים אותם בצורה שבלולית כלפי פנים, לפי קו המתאר (באופן שיסתיר את הקו).

לחילופין אפשר לכתוב את האיחולים בכתב יד בצורה מעגלית,

מוסיפים עלה וגבעול מבריסטול צבעוני.

חודש:

חשוון

נקדים ונאמר ש...
הטכניקה ליצירה הבאה נקראת:

קולאז'

ובעברית = הדבק

קולאז' - מונח בצרפתית שפרושו בעברית - הדבק.

קולאז' הוא מדיה אמנותית שבה נעשה שימוש בפיסות עיתון, נייר או אריג לכדי יצירת תמונה דו-ממדית.
בדומה לציור, המבע האמנותי מבוטא באמצעות צבע, צורה, קומפוזיציה וכדומה, אך בנוסף לכך קיימים בקולאז' רבדים נוספים של הבעה, הנגזרים מתכנים קיימים על גבי פיסות הנייר, הנקרעים או נגזרים באופן מיוחד, ושימוש בחומרים לא שגרתיים.

קולאז' נירות על בד
שנעשה על ידי האמן אנרי מאטיס
בשנת 1950

י"א בחשון - קבר רחל

הטכניקת קולאז'

חומרים נדרשים:
ציור של קבר רחל
דבק
מספרים
עלונים צבעוניים ומגזינים.

מדביקים קרעי נייר לפי הצבעים הנדרשים לתמונה.
כדאי ורצוי לעשות למינציה ליצירה לאחר יבוש הדבק.

סימניה מאלי שלכת

חומרים נדרשים:

עלים יבשים במגוון צורות וצבעים
שקפים ללמינציה בגודל A4
מכונת למינציה
חוטי צמר / פשתן
מנקב

אוספים בחצר מבחר עלי שלכת,
מתבוננים על הגודל הצבע והצורה.
מכניסים לשקף הלמינציה ומעבירים במכונת הלמינציה
גוזרים את השקף לרצועות.
מנקבים חור בחלק העליון וקושרים חוטים צבעוניים לקישוט.

חודש:

בסלו

ציור כדים

הכנות מקדימות:
חיפוש של תמונות של מבחר כדים וכלים עתיקים כהשראה.
הדפסת תמונה של כד.

חומרים:
שמינית בריסטול שחור
שמינית בריסטול לבן
עפרונות
צבעי פנדה
מספריים
דבק

נותנים לתלמידים להתבונן בתמונות של כדים מעוטרים.
מציירים על הבריסטול הלבן כד, או שמכינים מראש ציור מודפס של
כד. מעטרים את הכד בהשראת כדים עתיקים.
גוזרים את הכד ומדביקים על רקע השחור.

סביבון תלת ממד

חומרים:

קשיות שתיה

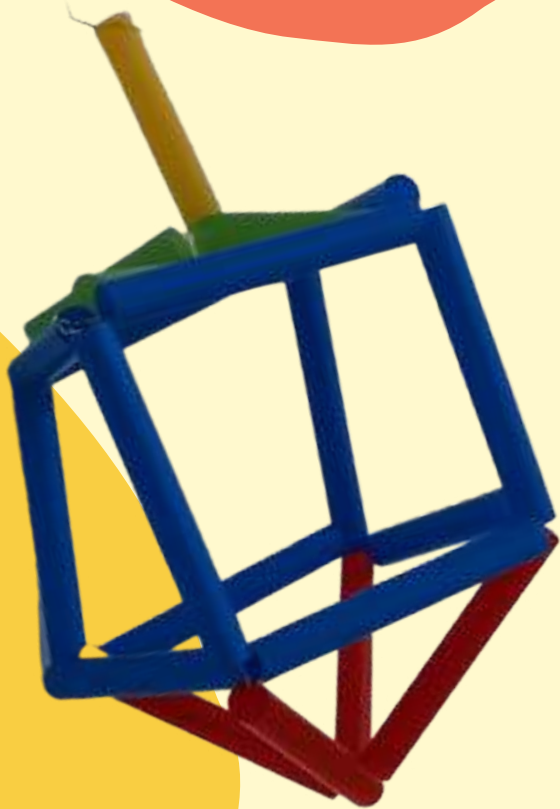
חוט פשתן דק/ חוט דייגים או /חוט מתכת.

הכנות מקדימות:

גזירת קשיות לפי גודל הסביבון אותו מחליטים להכין.

משחילים ארבע קשיות שאורכן שווה, יוצרים בסופן קשר. משחילים שתי קשיות נוספות, ונכנסים לבסיס. משחילים עוד אחת, מלפפים את החוט בחוד של הסביבון, משחילים קשית נוספת, ונכנסים שוב לבסיס.

מתקדמים הלאה לבניית הקוביה - גוף הסביבון, משחילים וחוזרים לחיזוק.

חודש:

שבת

הפעם נתמקד במושג:

טקסטורה

טקסטורה (Texture) בעברית- מרקם.

המרקם נוצר מצורות זעירות וצפופות המסודרות על פני משטח. החוויה שיוצר המרקם היא שילוב של חוש הראייה וחוש המישוש, והזיכרון האישי העולה במתבונן מחוויות קודמות. לכל חומר מרקם משלו בין אם הוא טבעי או מלאכותי.

לעיתים מתייחסים במושג מרקם גם לפני שטחים דו ממדיים הצבועים בתבניות חזרתיות.

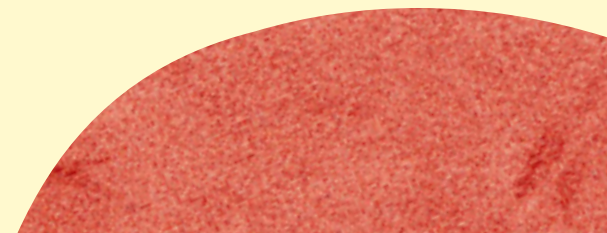

טקסטורה של עץ מעובד

למשל, בתיאור מרקם עירוני אין מדובר בצורות זעירות, אלא במבנים, כבישים ושטחים פתוחים, ובצורות נוספות שאינן מוחשיות. בנוסף לחוש הראייה והזיכרונות האישיים המופעלים בתפיסת המרקם העירוני, מופעלת גם תחושת החלל המושפעת מהמימדים השונים של העיר וממאפיינים נוספים. בתיאור המרקם במוזיקה אין מדובר בחלקיקים מוחשיים כלל, אלא בצלילים מופשטים המרכיבים את היצירה המוזיקלית.

מרקמים דו ממדיים נקראים מרקמים מדומים והם מחקים מרקמים תלת ממדיים טבעיים ויוצרים אשליה של מרקם, כגון פורמייקה המחקה מרקם של עץ. מרקם זה כמו מרקמים אחרים יתואר לרוב במאפיינים הנוגעים לחוש המישוש, כמו רך, עדין וחלק לעומת קשה, גס ומחוספס. במרקמים דו ממדיים, חוש המישוש אינו פועל אלא חוש הראייה בלבד, ונוסף אליו הזיכרון האישי ממישוש החומר בעבר. השימוש במושג מרקם יכול להיות מושאל לתחומים אחרים, תוך שינוי מהותי בהגדרת החלקיקים של האובייקט היוצרים את מרקמו.

ירושלים בארקמים

חומרים:

קרטון ביצוע או קרטון בגודל A3

עפרונות

צבעי פנדה

מספריים

דבק

שאריות קרטונים, מגזינים, ניירות מעניינים וטפטים.

תמונות השראה של ירושלים.

יוצרים תמונה של ירושלים / חומה מניירות במרקמים שונים, ניתן

לגזור תמונות ממגזינים, להוסיף ציור ביד חופשית, או מריחות

בצבעי פנדה.

חודש:

שבט

הפעם נתמקד באישג:

אמנות קינטית

אמנות קינטית (Kinetic art)

גזורה מהמילה היוונית קינמה- תנועה. זוהי סוגה (ז'אנר) באמנות פלסטית שהמרכיב המרכזי בה הוא תנועה והתפתחות אמיתית או מדומה של צורות בחלל לאורך זמן. שילוב התנועה ביצירה, שובר את ההנחה שיצירות תלת מימד הן יצירות דוממות בלבד.

אמנות קינטית מהווה התמודדות וניצול של המפגש בין אמנות וטכנולוגיה ובאה לידי ביטוי בדרך כלל בפסלים סביבתיים. במקום יצירות דוממות, כלולים בהם חלקים נעים שמוסיפים להם גם מימד של זמן וחלל.

זרם זה הוא תוצר ברור של החיבור בין ההתפתחות הטכנולוגית והיצירה המודרניסטית, שהחל בשנות העשרים של המאה הקודמת ומצוי גם באמנות החדשה בת זמננו.

"כוכב הטוויסטר הענק"

מאת ליימן ויטקר

פסל קינטי עם תנועה ממשית במרחב

המבוסס על רוח ואיזון עדין

לעתים תנועת הצופים היא זו שמחוללת את התנועה. לא מעט יצירות, כמו יצירות האופ-ארט (Op Art) הן סטטיות במקורן, אך עיצובן כולל אפקטים אופטיים מסוימים שמציגים תנועה בציורים ועבודות גרפיקה דו-ממדיים. התנועה מתרחשת לא ביצירה עצמה, אלא בעיני הצופים, תוך כדי התניידותם במרחב שמסביב ליצירה ובזוויות הראיה שמהן הם מביטים בה.

יצירות קינטיות יכולות להיות דו ממדיות או תלת ממדיות, ומקור התנועה בהן יכול להיות מגוון. ישנן יצירות המונעות באנרגיות חיצוניות דוגמת אנרגיית הרוח שמשנה את צורתן, ישנן הפועלות מכוח עקרונות פיזיקליים כמו כוח הכבידה וישנן כאלו שמחוברות למנועים ייעודיים.

יצירותיהם של האמנים הקינטיים מגוונות, מפתיעות ומרתקות, רבות מהן ניתנות לשינוי בידי הצופים ואף מזמינות ומעודדות אותם לקחת חלק בהפעלתן, ולא פעם אף מעלות על פניהם חיוך.

חומרים:

צבעי גואש

עלונים, מגזינים ועיתונים צבעוניים

בריסטולים לבנים

פיסות אורלון

קרטוני ביצוע

הכנות מקדימות:

מדפיסים פעמיים תמונה או ציור של עץ.

צובעים בצבעי גואש את התמונה הראשונה, כולל הרקע, ומוסיפים פרחי שקדיה, עשויים מאורלון צבוע.

את התמונה השניה ממלאים בקרעי נייר (בטכניקת קולאז') ומוסיפים ציור של עלים ופירות.

לאחר יבוש מלא של העצים גוזרים את התמונה ל-10 רצועות שוות.

מדביקים את הרצועות על קרטון / קרטון ביצוע.

מתחילים להרכיב את התמונה: לוקחים רצועה מעץ אחד ומצמידים לרצועה נוספת מהעץ השני בדבק חם, ממשיכים כך לסירוגין.

מחברים את העצים לכעין אקורדיון (ראו תמונה).

העבודה התלויה על הקיר מעניקה חווית צפייה כפולה:

מצד מצידה האחד שקדיה פורחת, ומצידה השני עץ פרי.

בהנחיית המורה רבקה פרומר, בי"ס "בנות ירושלים"
גודל היצירה: 1.00*2.00 מטר

השקדייה פורחת

חומרים:

ענפים ארוכים ויבשים
ניר טישו ורוד
דבק
מספריים
צבעי מים או גואש
מכחול

גוזרים עיגולים מנייר טישו בקוטר 3-4 ס"מ
מחזיקים כל עיגול במרכז וטובלים את הקצה בדבק נוזלי ומדביקים על
הענף.
את הפרחים הגדולים מדביקים על החלק הרחב יותר של הענף ואת
הפרחים הקטנים, בקצהו הצר.

*במקום טישו ורוד, אפשר לחילופין לזבוע את הפרחים בגואש. מאתינים
לייבוש מלא של הדבק. טובלים מכלול במעט צבע מים ורוד או בגואש
מדולל ובטפיפות עדינות צובעים את פרחי השקדייה.*

חודש:

אדר

צחיות מחופשות

בהשראת האמן חנוך פביאן

בהנחיית המורה טובה קליין
בי"ס "אשירה", ירושלים

חומרים:

בסיס קרטון בגודל A4
דבק פלסטיק וגם דבק חם
שאריות צמר
בדים
כפתורים
פקקים
חלקי משחקים שבורים.

מלא אזור דגים

חומרים:

קרטונים

ניירות עיתון

דבק פלסטיק

מסקינג טייפ

ניירות חן צבעוניים

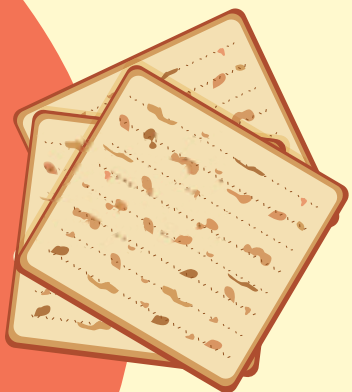
טוש ארטליין שחור

תמונות צבעוניות של דגים להשראה.

מציירים על קרטון דג בגודל ובדוגמא הרצויים, ממלאים את נפח הדג בנייר עיתון דחוס, מלפפים עם מסקינג טייפ כדי לקבע את הניירות. מצפים את הדג ב"נייר חן" צבעוני.

את הנייר טובלים בדבק פלסטיק מדולל במים ביחס של: $2/3$ דבק ו- $1/3$ מים. לבסוף מורחים שכבת דבק נוספת על כל היצירה. לאחר שהעבודה מתייבשת עוברים עם טוש שחור להדגשת העיניים הסנפירים, וחלקים נוספים.

חודש:
ניסן

פרחים מכפיות

שמחה רבה

אביב הגיע

פסח בא

שמחה רבה
אביב הגיע
פסח בא

שמחה רבה

אביב הגיע

פסח בא

שמחה רבה

אביב הגיע

פסח בא

שמחה רבה

אביב הגיע

פסח בא

שמחה רבה

אביב הגיע

פסח בא

שמחה רבה

אביב הגיע

פסח בא

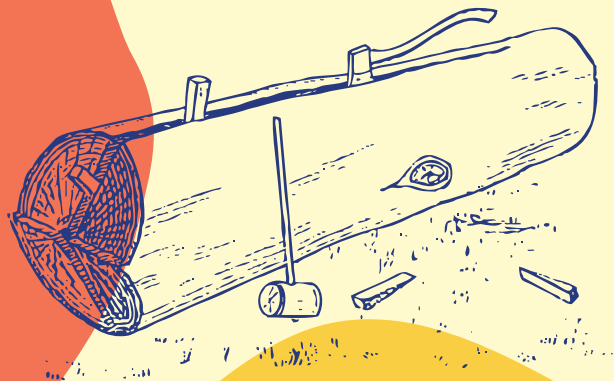

חומרים:
כפיות חד פעמיות
ספריי בצבעים שונים
דבק חם
פונפונים צבעוניים

מפרידים את ראשי הכפיות מהידיות.
מחברים בעזרת דבק חם את הכפיות לצורת פרח
מרססים את הפרח בצבע הרצוי.
ומדביקים במרכז פונפון.

חודש:

איר

רישום קחוט מתכת

1

2

חומרים
חוט מתכת דק

הכנות מקדימות
הדפסת רישום / איור פשוט של שיבולת.

חוט המתכת משמש כקו . מפתלים את החוט לפי קווי המיתאר של השיבולת.
בשלב הראשון מתחילים עם הגרעינים.
בחוט נוסף מוסיפים אלמנטים נוספים של השיבולת את החיבורים יוצרים על ידי ליפוף.

חודש:

סיון

נקדים ונאמר ש...
הטכניקה ליצירה הקאה נקראית:

מגזרת נייר

אמנות מגזרות הנייר, שהורתה כנראה במזרח הרחוק, אומצה באומנות היהודית העממית-מסורתית. היא חדרה אליה כנראה בספרד של המאה ה-15 ומשם נפוצה לכל תפוצות ישראל. לשיא פריחתה הגיעה במאה ה-19 וראשית המאה ה-20 במזרח אירופה: בגליציה, בוקובינה, פולין ורוסיה. לרוב עסקו בה הגברים, בעיקר תלמידי ישיבה, ועוזרים למלמדים בחיידר, שראו בה מלאכת קודש.

האומנות המיוחדת הזאת כמעט ונכחדה בשואה, אבל בימינו היא שבה ופורחת.

על גבי לוח עץ הונח גיליון נייר שקופל לשניים. שעליו צויר חציו של הדגם הרצוי ואז נגזר בסכין חדה. משנפתח הגיליון נתגלתה יצירה סימטרית מרהיבה, שיופיה התעצם כאשר הודבקה על רקע בצבע שונה שביצבץ מבין החללים שנוצרו בנייר.

הדגמים הנפוצים היו מנורה, לוחות הברית, שופר, מגן דוד, עץ החיים, המזלות, ירושלים, תיבת נוח, יונה והדגה, מוטיבים מעולם החי והצומח וצורות גאומטריות מופשטות.

מקובל היה להוסיף כתובים בעברית מהמקורות. מגזרות הנייר שימשו לעיטור כתובות ולקישוט סוכות ודגלי שמחת תורה.

חשיבות מיוחדת נודעה למגזרות "המזרח", שנתלו על כותל המזרח כדי לכוון את המתפללים לעבר ירושלים. לכבוד חג השבועות נהגו לקשט את חלונות הבתים במגזרות מנייר לבן שכתוב בהן "חג שבועות הזה זמן מתן תורתנו". מגזרות על חלונות מרובעים כונו "שבועות'ל" ומגזרות על חלונות עגולים "רויזעלע" ורד בידיש. בארץ הן מכונות "שושנתות".

מגזרת נייר עגולה לשבועות
יעקב נאמן

שושנתה לשבועות

חומרים:

דפי ניר לבנים

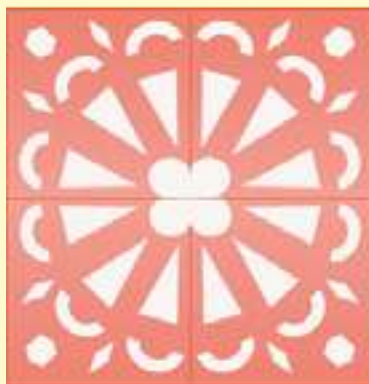
שמיניות בריסטול צבעוניים

מספריים

עפרון

מציירים עיגול שלם, מקפלים את העיגול לארבע, על הרבע המקופל מציירים צורות ועיטורים שונים. גוזרים את הצורות.

פותחים בעדינות את קיפולי המגזרת, ומדביקים על דף צבעוני להדגשת התוצאה.

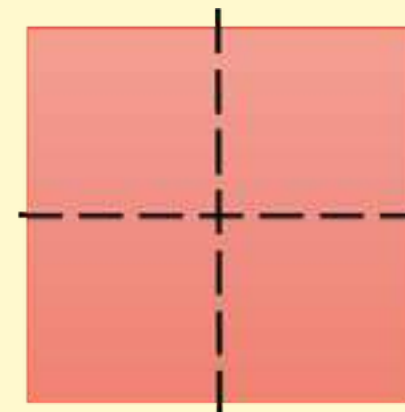
4

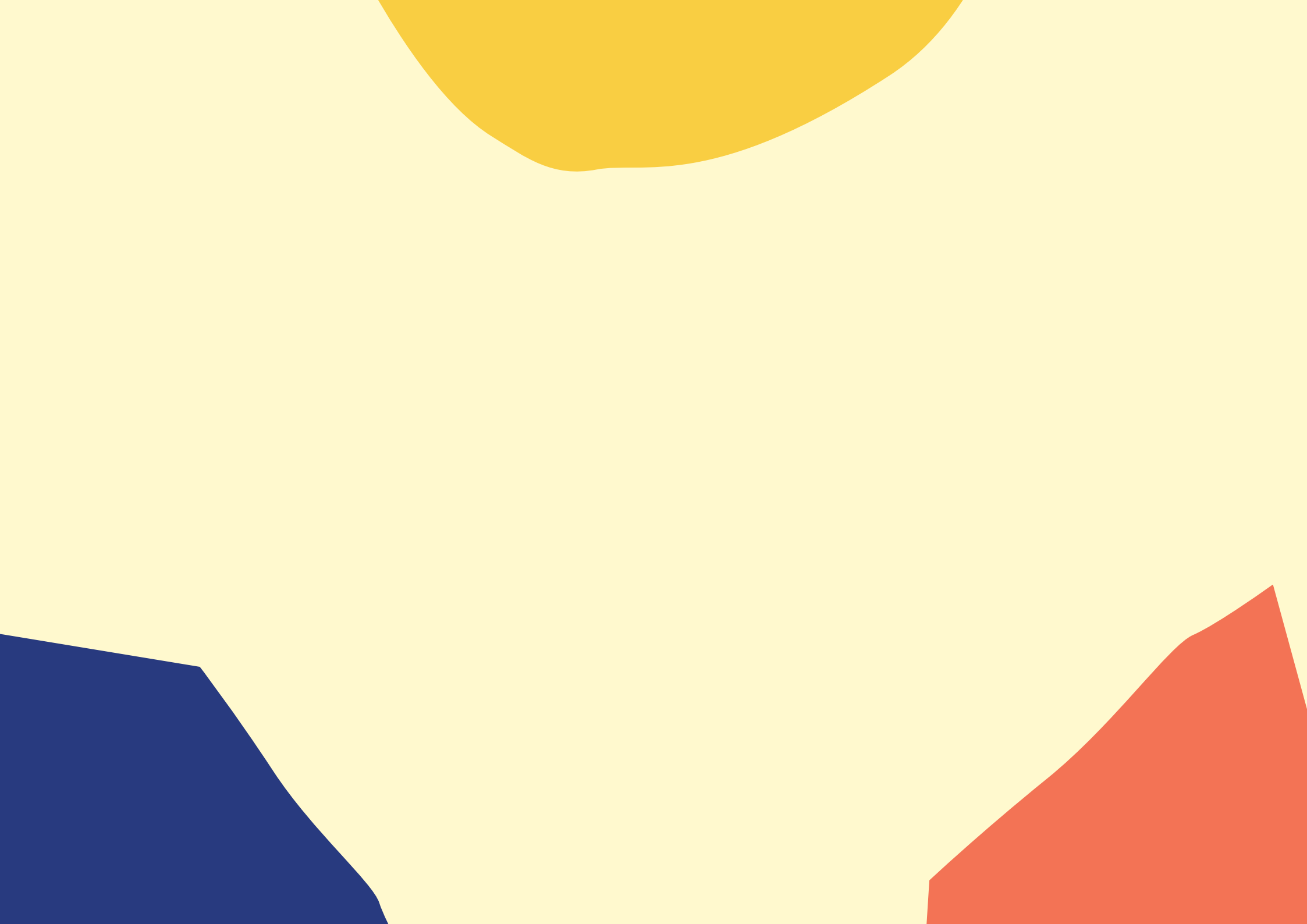
3

2

1

חודשים:

תמוז

ולאב

חודשי הקיץ

נקדים ונאמר ש...

הטכניקה ליצירה הבאה נקראת:

הדפס

הדפס - הוא סוגה (ז'אנר) באמנות פלסטית המבוסס על יצירת גלופה והדפסתה על נייר. את הגלופה מכינים ממגוון חומרים: עץ, לינולאום, "סול", קרטון, נחושת, אבץ, פלדה ועוד.

ישנם סוגים שונים של הדפס, המובחנים באופן שבו מוטבע הדימוי על גבי הנייר: **דפוס בלט (Relief prints)** - הדגם בולט כתבליט על פני לוח ההדפסה. בדומה לחותמת, מגלפים וגורעים קווים ושטחים בעזרת מפסלות מיוחדות מלוח העץ או הלינולאום. בעזרת גלגלת גומי מורחים צבע הדפס על האזורים הבולטים שבגלופה ומדפיסים בעזרת מכבש על נייר.

דפוס שקע (Intaglio) - הדגם נחרץ אל תוך לוח ההדפסה. חורטים על לוח מתכת בעזרת חרט או צורבים את גלופת המתכת בעזרת חומצה. בתחריט מורחים את הצבע באזורים השקועים ומדפיסים על נייר בעזרת מכבש.

דפוס שטח (Planographic) - הדגם מוטבע על גבי לוח הדפסה באופן ישיר, כגון הדפס משי, הדפס אבן.

בדרך כלל נהוג להדפיס על-גבי נייר, אולם באמנות העכשווית מדפיסים על חומרים שונים, כגון פלסטיק, קירות מבנים ועוד.

בעבר נעשה ההדפס בחותמות מחומרים שונים, אך בהדרגה התפתח לסוגה אמנותית עצמאית וגם שימש לאיור טקסטים עם תחילת התפתחות הדפוס הכתוב. במזרח הרחוק הדפסי עץ היו נפוצים כבר במאה ה-8 לספירה. הסינים והיפנים יצרו הדפסי עץ ללא שימוש במכבש.

לאירופה הגיע ההדפס רק במאה ה-15 בתקופת הרנסנס, והתפתח שם מאוד. אמנים רבים השתמשו בטכניקת ההדפס במקביל לציור ופיסול.

תחריט - ציפורים נודדות
סטודיו אריק כלפון

הדפס בעזרת סול

חומרים:

ריבועי קלקר דחוס
שאריות סול
שבלונות
דבק חם
מספריים
עפרון

גוזרים צורות שונות מסול: לבבות, אותיות, עלים, פרחים.
את הצורות הגזורות מדביקים בעזרת דבק חם על ריבועי קלקר דחוס.
טובלים את החותמות במעט גואש, ומחתימים על דף לבן.
אפשר להכין בטכניקה הזו עטיפות למחברות, ניר לאריזת מתנות, ניר מכתבים ועוד.

ים של טבע...

יצירה קשימוש חומרים מהטבע

בהנחיית פרי גרינפלד

חומרים:

קרטון ביצוע

חלוקי נחל, צדפים, ענפים ועלים

עיתונים צבעוניים

דבק

מציירים ים או אגם בעזרת עיפרון על קרטון הביצוע.

מדביקים חלוקי נחל בצבעים ובגוונים שונים, כדי

לתחום את האגם.

מוסיפים ענפים ועלים ליצירת סירה, משוטים,

מפרשים, מלחים ועוד.

את הים יוצרים באמצעות הדבקת קרעי נייר בגווני

התכלת.

מרכז פסגה חרדי - ירושלים
למוד על מנת לזדק!

